

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSEET

rapport

ZOOLOGISK SERIE 1981 - 22

Fuglefaunaen i Lomsdals-
vassdraget, Nordland

Kjetil Bevanger
Øystein Ålbu

Universitetet i Trondheim

K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-22

FUGLEFAUNAEN I
LOMSDALSVASSDRAGET, NORDLAND

Av

Kjetil Bevanger og Øystein Ålbu

Universitetet i Trondheim
Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet
Trondheim, desember 1981

ISBN 82-7126-277-7

ISSN 0332-8538

REFERAT

Bevanger, K. og Ø. Ålbu, 1982. Fuglefaunaen i Lomsdalsvassdraget, Nordland.
K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-22: 1-46.

Lomselva er midlertidig vernet mot kraftutbygging fram til 1985. Etter oppdrag fra Miljøverndepartementet er det foretatt en undersøkelse for å klarlegge generelle og eventuelle verneverdige avifaunistiske forhold i vassdraget.

Vassdraget ligger primært i Brønnøy og Grane kommuner i Nordland. Nedbørfeltet er 237 km² og Lomselva renner ut i Storbørja i Velfjorden.

Landskapet preges av tallrike smådaler, elvegjel og kløfter som ofte skjærer seg dypt ned i terrenget. Markerte fjellformasjoner med topper over 1200 m og manglende kulturinngrep gir vassdraget et særdeles vilt og uberørt preg.

Størstedelen av nedbørfeltet kommer inn under Bindalsmassivet, et av de største "granitt"-massiver i den kaledonske fjellkjeden. Det finnes lite løsmasser og for det meste er fjellet nakent og blankskurt. Klimatet er suboseanisk med høy årsnedbør. Det er ikke fast bosetting i nedbørfeltet og forøvrig særdeles få merker etter menneskelig virksomhet.

Feltarbeidet er vesentlig utført i hekkesesongen (juni 1981) gjennom tradisjonelle takseringsmetoder, og vurderingsmaterialet bygger på ca. 15 timer linjetaksering, 74 punkttakseringer og taksering av ett 0,1 km² stort linjeflate-takseringsfelt. I tillegg kommer befaringer av store områder innen vassdraget.

Omlag 88% av nedbørfeltet (utenom Tettingdalen, dvs. 210 km²) er fjell (inkludert myr over skoggrensa), barskog utgjør 2% og lauvskog 3%, mens vatn dekker 7%. Vassdraget er med andre ord utpreget alpint og må betraktes som lite produktivt i biologisk sammenheng.

Fuglesamfunn knyttet til alpinområder dominerer naturlig nok vassdraget, men de subalpine arealene er klart de mest interessante i ornitologisk sammenheng. Artssammensetningen synes å være "normal" for landsdelen, mens enkelte lokaliteter tilsynelatende har uvanlig høy individtetthet.

Det er ikke funnet enkeltlokaliteter som gir betegnelsen ornitologisk nøkkelbiotop. Men blandingsskogsliene nær Børjeøra representerer tildels verdifulle hekkelokaliteter for bl.a. hulerugere. Fjordbotnen og utosen av elva er næringsrike områder hvor flere sjøfugl/vannfuglarter furasjerer. Det er også grunn til å påpeke den indre del av Lomsdalen med mosaikk av våtmark og gammel skog. Med sin "oase"-pregede plassering, utforming og produksjon bidrar området vesentlig til vassdragets ornitologiske mangfold.

I alt er 78 arter observert, hvorav så godt som alle er å betrakte som mulig, sannsynlig eller påvist hekkende.

Isolert sett har Lomsdalsvassdraget mange ornitologiske kvaliteter. En regional vurdering vil bli svært usikker på grunn av manglende sammenligningsgrunnlag.

Kjetil Bevanger og Øystein Ålbu, Universitetet i Trondheim, Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet, Zoologisk afdeling, N-7000 Trondheim.

FORORD

Stortinget behandlet i april 1973 Verneplan for vassdrag. Ved behandlingen ble vassdragene delt i følgende grupper:

1. Varig vernede vassdrag
2. Vassdrag med vern foreløpig fram til 1983
3. Vassdrag som kan konsesjonsbehandles

For en del vassdrag utsatte Stortinget behandlingen i påvente av nærmere forslag fra Regjeringen. Stortinget tok stilling til disse vassdrag i november 1980 og plasserte dem i forannevnte grupper. For gruppe 2 ble verneperioden forlenget fram til 1985.

Det er forutsetningen at både verneverdien og utbyggingsverdiene i vassdragene i gruppe 2 skal utredes nærmere før det tas stilling til vernespørsmålet.

Miljøverndepartementet har påtatt seg ansvaret for å klarlegge følgende verneinteresser:

- Resipientinteressene
- Naturvitenskapelige interesser
- Kulturvitenskapelige interesser
- Viltinteressene
- Fiskeinteressene

Miljøverndepartementet oppnevnte 24. september 1976 "Styringsgruppen for det naturvitenskapelige undersøkelsesarbeidet i de 10-års vernede vassdrag" til å stå for arbeidet med å klarlegge naturvitenskapelige interesser. Styringsgruppen består av en representant for hvert av landets universitet samt en representant for Norges Landbrukshøyskole, videre har Sperstad-utvalget og Miljøverndepartementet en representant hver i gruppen.

Denne rapport er avgitt til Miljøverndepartementet som et ledd i arbeidet med å klarlegge de naturvitenskapelige interesser. Rapporten er begrenset til å omfatte registrering av naturverdier i tilknytning til 10-års vernede vassdrag. Rapporten omfatter ingen vurdering av verneverdiene, og heller ikke av den skade som måtte oppstå ved eventuell kraftutbygging.

En er kjent med at noen kraftselskaper tar sikte på innen 1985 å ha ferdig søknad om utbygging av vassdrag innenfor gruppe 2, i tilfelle av at Stortinget skulle treffe vedtak om konsesjonsbehandling for disse vassdrag.

Denne rapport tilfredstiller ikke de krav vassdragslovgivningen stiller til søknader om kraftutbygging. Den kan derfor ikke nyttes som selvstendig grunnlag for vurdering av skader/ulempen ved kraftutbygging.

Miljøverndepartementet

Oslo, 18.12.1980

INNHOOLD

REFERAT	
FORORD	
INNLEDNING	9
OMRÅDEBESKRIVELSE	9
Vassdragsbeskrivelse beliggenhet, utstrekning, topografi	9
Geologi	13
Klima	13
Kulturpåvirkning	13
Vegetasjon	16
Naturgeografisk plassering	16
NATURGEOGRAFISK BESKRIVELSE AV DELOMRÅDER OG LINJEFLATETAKSERINGSFELT	16
Hoveddalen	16
Tettingdalen	20
Breivassområdet	21
Henriksdalen	22
Generelt	23
Linjeplatetakeringsfeltet	23
ØRNITOLOGISKE REGISTRERINGER	25
Metoder og materiale	25
Resultater og diskusjon	25
FANGST AV SMÅGNAGERE OG OBSERVASJONER AV ANDRE VIRVELDYR	41
SAMMENDRAG OG KONKLUSJON	42
LITTERATUR	44

INNLEDNING

I forbindelse med det naturvitenskapelige registreringsarbeidet i de 10-års vernede vassdragene, er det foretatt ornitologiske undersøkelser i Lomsdalsvassdragets nedbørfelt i hekkesesongen. Det meste av feltarbeidet ble utført i juni 1981. Et vesentlig siktemål ved arbeidet har vært å gi et bilde av hvilke fuglearter som er knyttet til vassdragets ulike naturtyper. Ornitologiske nøkkelbiotoper (spesielle ornitologiske "forekomster") er dessuten kartlagt.

Følgende personer har deltatt i feltarbeidet: Kjetil Bevanger (faglig ansvarlig), Gunnar Rofstad, Geir Vie og Øystein Ålbu. En spesiell takk til Olaf Eriksen, Sausvatn, Øivind Olsen, Hommelstø, Tonny Strompdal, Sæterlandet for at de velvilligst stilte sine fritidsboliger til vår disposisjon og til Kjartan Klausmark, Nevernes, for trygg befraktning.

Undersøkelsen er i sin helhet finansiert av Miljøverndepartementet.

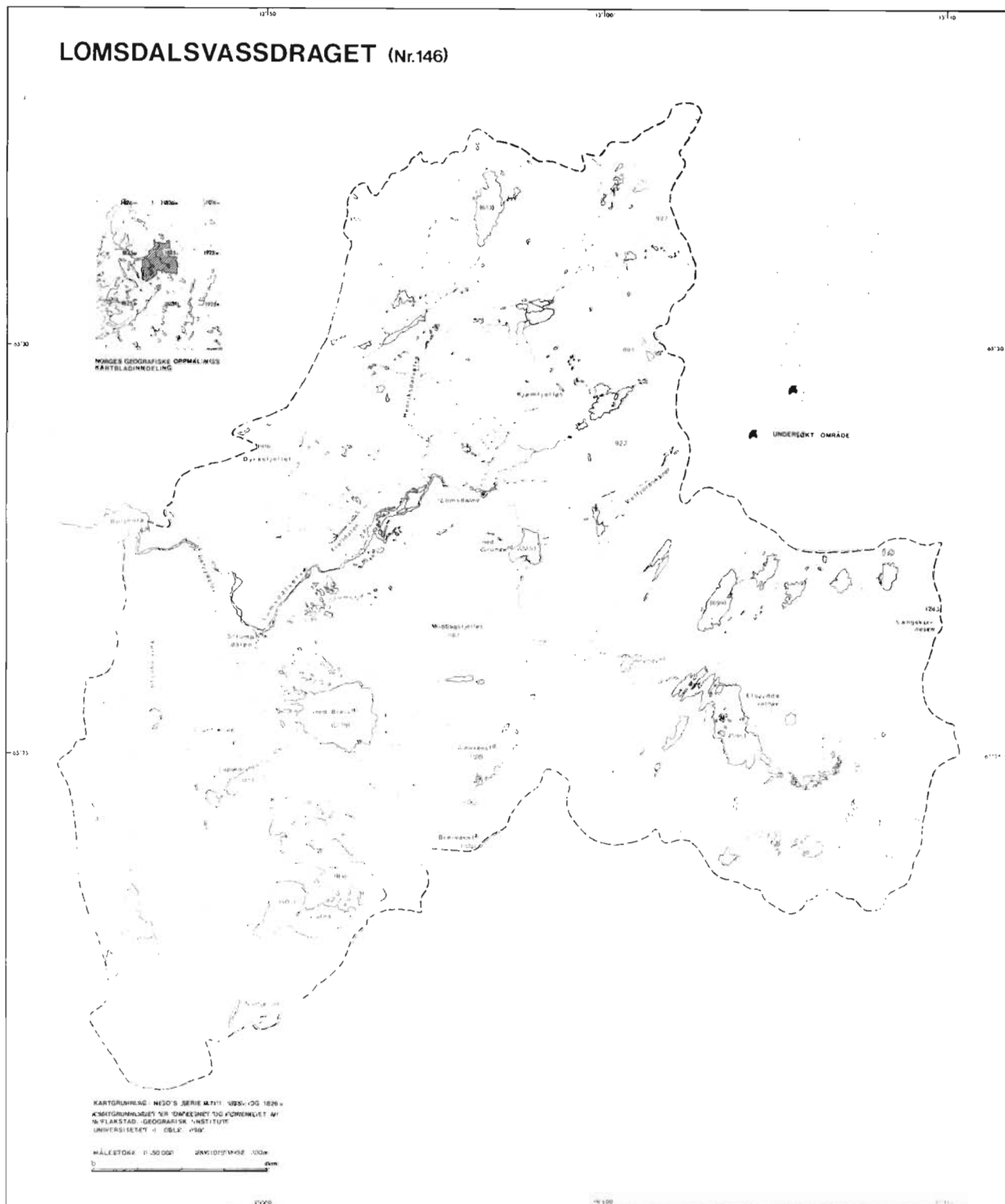
OMRÅDEBESKRIVELSE

Vassdragsbeskrivelse, beliggenhet, utstrekning, topografi

Undersøkelsene har omfattet hele Lomselvas nedbørfelt inkludert Tettingdalen, i alt 237 km². Nedbørfeltet ligger i Brønnøy og Grane kommuner i Nordland fylke (65°21'-65°32' N, 12°45'-13°10' Ø). Lengst i nordøst tangeres Vevelstad kommune (1 km²), og i vest berøres 1 km² av Vefsn kommune (Fig. 1)

Lomselva har sitt utspring i fjellområdet øst for Elgviddevatn (596 m o.h.) i sørøst (Fig. 2). Elvestrekningen herfra og ned til utløpet i Storbørja (Fig. 3) er ca. 25 km. Vassdraget omfatter mange sideelver og -bekker, hvorav de tre største er Henriksdalselva, Breivasselva og Tettingelva. Elveløpene er meget varierte, og veksler mellom strekninger med sammenhengende fosser og stryk, stilleflytende partier og store og små vatn.

Ved siden av Elgviddevatnet kan følgende store vatn nevnes:

Figur 1. Lomsdalselvas nedbørfelt.

Figur 2. Utsikt fra Middagsfjellet østover mot Elgviddevatnet.

Foto: K. Bevanger

Figur 3. Utløpet av Lomselva ved Børjeøra.

Foto: K. Bevanger.

Tettingvatnet (322 m o.h., 0,9 km²), nedre Breivatnet (239 m o.h., 2 km²), øvre Breivatna (503 m o.h., 2,2 km²), Lappskarvatnet (414 m o.h.) og nedre Grunnvatnet (245 m o.h.).

For nærmere vassdragsbeskrivelse henvises til Arnekleiv (1981).

Landskapet i vassdraget preges av tallrike smådaler, elvegjel og kløfter som ofte skjærer seg dypt ned i terrenget og skaper alvorlige hindringer for ferdsel til fots. Dette, sammen med markerte og dramatiske fjellformasjoner med topper på opptil 1250 m o.h. og mangelen på betydelige kulturinngrep, gjør at vassdraget får et særdeles vilt og uberørt preg (jfr. Fig. 4).

Figur 4. Utsikt mot N fra vestsiden av Tettingdalen innover de nedre deler av Lomsdalen.

Foto: K. Bevanger.

Geologi

Berggrunn (etter Myrland (1972))

I de vestlige deler (vesentlig Tettingelvas nedbørfelt) består berggrunnen av metamorfe kambro-siluriske sedimenter som glimmerskifer, amfibolitt og marmor. Disse grenser i øst mot harde, vesentlig granittiske til grano-diorittiske bergarter tilhørende Bindalsmassivet, som er et av de største "granitt"-massiver i den kaledonske fjellkjeden. I feltets sørøstlige hjørne opptrer igjen metamorfe kambro-siluriske sedimenter, samt forskjellige gneiser som bl.a. glimmergneis og kalksilikatgneis (jfr. også Kollung 1967).

Løsmasser

Det finnes lite morenemateriale i nedbørfeltet. For det meste er fjellet nakent og blankskurt, med rasmateriale ved foten av flere dalsider, men i samløpene og utløpene har elvene lagt opp tildels betydelige mengder materiale. Forøvrig vises til Rekstad (1917), Grønlie (1940), Svenson (1959), Faugli (1978) og Flakstad og Sollid (1981).

Klima

Området har et suboseanisk klima med høy årsnedbør. For nærmere klimadiskusjon vises til Nettelblatt (in manus).

Kulturpåvirkning

Jordbruk

Det finnes ikke lenger fast bosetting langs vassdraget, men tidligere fantes flere gårdsbruk (f. eks. Børjeøra, Tettingdal, Strompdal og Lomsdal) som alle er fraflyttet på 1900-tallet (Sveli 1980). Ved disse finnes mindre partier delvis igjenvokst kulturmark (jfr. Fig. 5 og 6).

Figur. 5. Utsikt mot nord over Strompdalen.
Foto: K. Bevanger.

Figur 6. Utsikt fra Lomsdalen gård mot Middagsfjellet.
Foto: K. Bevanger.

Skogbruk

Ved Børjeøra finnes enda spor etter hogst og noen mindre granplantefelt. I Tettingdalen (Fig. 7) er tildels store arealer bjørkeskog fjernet (hogd eller ringet) og tilplantet med gran. Et mindre granplantefelt finnes ved utløpet av Breivasselva.

Kraftutbygging

Tettingelva er regulert og blir ført vestover til kraftverket ved Langfjorden. Ved sterk nedbør har elva likevel betydelig vannføring. Tettingvatnet kan reguleres 10 m opp og 11 m ned (Kgl. res. 1955, 2-4).

Figur 7. Plantefelt i Tettingdalen. Granplantene ødelegges av snøen etter hvert som de vokser opp.

Foto: K. Bevanger.

Vegetasjon

Nedbørfeltet (unntatt Tettingdalen, dvs. 210 km²) har følgende naturtypefordeling: 88% fjell, 3% lauvskog, 2% barskog, under 1% myr og 7% vatn. Ca. 1% av arealet ligger over 1000 m o.h., 9% fra 900 til 1200 m o.h., 46% fra 600 til 900 m o.h., 31% fra 300 til 600 m o.h. og bare 13% under 300 m o.h. (jfr. Nettelblatt in manus).

Naturgeografisk plassering

Ifølge NU (1977) kommer skogsområdene inn under underregion 39 b, dvs. Møre og Trøndelags kystskogsregion, Fosen-Brønnøytynen. Dette er skoger med gran/furu ca. 45/40% og resten bjørk. De alpine områdene kommer inn under underregion 36 a, dvs. Børgefjell og lågfjellsområder i vestre Lappland. Forøvrig vises til Nettelblatt (in manus).

NATURGEOGRAFISK BESKRIVELSE AV DELOMRÅDER OG LINJEFLATETAKSERINGSFELT

Hoveddalen

Terrenget i de nedre deler av hoveddalen er svært bratt og ulendt (Fig. 4). Elva går mesteparten av strekningen fra utløpet av Trollelva og ned til sjøen gjennom et trangt gjel med tildels stupbratte sider. Nederst har elva lagt opp et mindre grusdelta.

Den dominerende vegetasjonen i de nedre deler av vassdraget opp til og med Strompdalen (Fig. 5) er storvokst gran/bjørk blandingsskog med innslag av andre løvtreslag som f. eks. osp og or. Enkelte steder finnes rene bestander både av gran og løvskog (dvs. vesentlig bjørk), og i den forholdsvis flate Seterdalen vokser en del bjørke- og vierkratt. I de gunstigst eksponerte liene er feltsjiktet frodig og består av bl.a. storbregner, mjødukt, turt, tyrihjelm og bringebær.

Fra utløpet av Breivasselva til nedre Grunnvatn er dalen bred og U-formet.

Overgangen til granittfjellet vises tydelig i vegetasjonsbildet. Like øst for utløpet av Breivasselva finnes et område med meget fattig, glissen furuskog (Fig. 8 og 9). Jordsmonn mangler her nesten helt og det er mye bart berg i dagen. Midt i dette området ligger Lomtjønnene (Fig. 10), en gruppe ca. 20 små tjønner.

Innenfor utløpet av Trollelva opp til utløpet av Henriksdalselva, går elva stilleflytende og grunn med mange holmer og bakevjer (Fig. 11). På løsavsetningene langs elva og ute på holmene finnes partier med storvokst gran/bjørk blandingsskog, samt partier med ren bjørkeskog (både engbjørkeskog og blåbær/bregnebjørkeskog). Lenger ut mot dalsidene og et stykke oppover disse består vegetasjonen stort sett av fattige fururabber med noe bjørkekratt innimellom. Her domineres feltsjiktet av røsslyng, rome, bjønnskjegg, kvitlyng, gråmose og krekling. Flere mindre myrpartier med småtjønner finnes i området.

I Trolldalen, som er en trang V-dal som går parallelt med hoveddalen, vokser tildels velutviklet gammel gran/bjørk blandingsskog. Her finnes 2-3 små vatn og mye storsteinet ur.

Oppover mot nedre Grunnvatn går vegetasjonen over i lavalpin hei, med noen små myrpartier innimellom.

Nedre Grunnvatn er svært grunt (Fig. 12), og ligger i et markert søkk i terrenget. Innløpselva fra sør danner et tydelig grusdelta. Den dominerende vegetasjonen i skråningene ned mot vatnet er fjellbjørkeskog, best utviklet på nordvestsida og rundt deltaet.

Ovenfor nedre Grunnvatn går elva i et trangt gjel. Her finnes store områder med bratt steinur. Fjellområdene rundt er svært karrige, og vegetasjon mangler nesten helt. Noen små "oaser" med bjørkekratt finnes der hvor sidebekker løper sammen med hovedelva og i enkelte sørvendte skråninger.

Ved utløpet av Elgviddevatnet går elva i en 4 m høy stupfoss. På nordøstsida av vatnet finnes en del løsavsetninger med grassletter, ellers domineres områdene rundt vatnet av blankskurt snaufjell med mange dalkløfter og småvatn.

Figur 8. Glissen furuskog og "granittgulv" mellom Strompdalen og Lomsdalen.

Foto: K. Bevanger.

Figur 9. Utsikt fra Middagsfjellet over Lomsdalen - Strompdalen og Storbørja i bakgrunnen.

Foto: K. Bevanger.

Figur 10. Lomtjønnene med Lausfjellet i bakgrunnen.

Foto: G. Rofstad.

Figur 11. Indre deler av Lomsdalen, sett fra Middagsfjellet.

Foto: K. Bevanger.

Figur 12. Nedre Grunnvatn. Utsikt fra Middagsfjellet.

Foto: K. Bevanger.

Tettingdalen

Tettingelva har sitt opprinnelige utspring inne ved Tettingvatnet, som er regulert med en demning i utløpet (se s. 15). Vatnet er omgitt av bergknauser bevokst med glissen bjørkeskog.

Dalen er ca. 1 mil lang (målt fra sørenden av Tettingvatnet) og går i retning N-S. I de øvre og midtre delene er dalen forholdsvis bred og U-formet, men nedenfor den ca. 70 m høye Tettingfossen (Fig. 13) har elva skåret seg dypt ned og laget en trang V-dal.

Ved Tettingvatnet dominerer fjellbjørkeskog, men lengre ned går vegetasjonen mer over i glissen blandingsskog med innslag av myr i dalbotnen. En del relativt homogene bestander av gran og bjørk finnes spredt nedover dalen.

Omtrent midtveis i dalen vider elva seg ut i et mindre stilleflytende parti med brukbare betingelser for hekkende våtmarksfugl.

På de siste par kilometrene før Tettingfossen finnes mye gammel beite- og slåttemark. Det meste av denne er tilplantet med smågran som ser ut til å ha store problemer med å vokse til skikkelig (pga. snø/frost?).

Figur 13. Tettingfossen.

Foto: K. Bevanger.

De nederste delene av Tettingdalen er bevokst med samme type gran/bjørk blandingsskog som finnes i nedre del av hoveddalen.

Alt i alt gir Tettingdalen et noe "penere" inntrykk enn resten av vassdraget, både når det gjelder terreng og vegetasjon.

Breivassområdet

Dette området domineres av 4 store vatn.

Øverst ligger de to øvre Breivatna, som er adskilt av en smal, flat landtunge. Rundt vatna finnes lite vegetasjon, bare enkelte partier med spredte lyng- og grastuster.

I de bratte dalsidene ned mot Lappskarvatnet er det mye rasmark, men også partier med mer sammenhengende vegetasjonsdekke av lyng, gras og dvergbjørk.

Den dominerende vegetasjonen ved nedre Breivatnet (Fig. 14) er lavalpin hei med spredte bjørkekratt. Langs nord- og vestsida er det mye bart fjell, og opp mot Lausfjellet finnes en god del steinurer. Ved vatnets utløp på nordsida er terrenget oversådd med en rekke småtjønner.

Figur 14. Nedre Breivatn.

Foto: G. Rofstad.

På sørsida, opp mot øvre Breivatna, er vegetasjonsdekket mer sammenhengende, og her og der stikker små landtunger med bjørkeskog ut i vatnet.

Langs østsida av vatnet er vegetasjonen rikere, med bjørkeskog, blandingsskog og fururabber. Dessuten finnes her noen mindre myrpartier med småtjønner og vierkratt.

Henriksdalen

Denne sidedalen strekker seg mot nord og nordøst innover mot Visttindene.

Øverst er vegetasjonsdekket uhyre sparsomt, bare spredte lyng-
rabber og noe spredt bjørkekratt langs elva. Lengre ned hvor dalen er flatere finnes litt myr.

I nedre del, ned mot samløpet med Lomselva, finnes noe grandominert blandingsskog.

Generelt

De høyereliggende delene av vassdraget (over ca. 400 m o.h.) blir meget sent snøbare. Oftest er snødekket fullstendig til et stykke ut i juli. Disse områdene er derfor blitt prioritert meget lavt ved denne undersøkelsen.

Linjeplatetakseringsfeltet

Feltet er 1 km langt og går langs elva innerst i Lomsdalen (Fig. 15 og 16). Feltet krysser først to små myrer med en åskam bevokst med bjørkekratt mellom, før det etter ca. 150 m går inn i tett gran/bjørk blandingsskog. Omtrent midtveis krysses et par myrpartier med ei lita tjønn. Etter ca. 700 m går blandingsskogen over i ren bjørkeskog med noen få spredte grantrær, før feltet slutter ved en bakevje i elva.

Figur 15. Parti fra linjeplatetakseringsfeltet i Lomsdalen.

Foto: G. Rofstad.

Figur 16. Parti fra linjeplatetakseringsfeltet i Lomsdalen.

Foto: G. Rofstad.

ORNITOLOGISKE REGISTRERINGER

Metoder og materiale

Feltarbeidet er vesentlig utført i juni 1981 (hekkesesongen) ved linje-, linjeflate- og punkttakseringer. For nærmere metodisk beskrivelse/diskusjon vises til f. eks. Bevanger (1978) og Hindrum (1981).

Under registreringsarbeidet er det lagt vekt på å få et avifaunistisk bilde både av dominerende og mer sparsomt forekommende naturtyper, samt kartlegge eventuelle nøkkelbiotoper (jfr. Bevanger 1981 a) innen nedbørfeltet. Det foreligger ingen skriftlige kilder om fuglefaunaen i området fra tidligere, men Bevanger (1980a) har foretatt registreringer i tilgrensende områder (Eiterådalen).

Resultater og diskusjon

Resultatene fra linjeflate-, linje- og punkttakseringene er presentert i tabell 3-7, mens tabell 8 gir en totaloversikt over artene som er observert i vassdraget.

Fuglesamfunn og naturtyper

Ca. 88% av nedbørfeltet er alpinområder (dvs. alt terreng over ca. 300 m o.h., jfr. s. 16). I den alpine region dominerer artsfattige piplerkesamfunn (*Anthus* Bevanger 1977) med fjellrype, heipiplerke og steinskvett som de vanligste artene.

De subalpine områdene er stort sett tilvokst med lauvskog, gran, gran/bjørk blandingsskog (tilsammen 5% av nedbørfeltet). I enkelte områder, bl.a. mellom Strompdalen og Lomsdalen, dominerer fattig og glissen røsslyngfuruskog. Skogsområdene, som altså arealmessig dekker en meget beskjeden del av nedbørfeltet, er klart de avifaunistisk mest interessante områdene.

I Tettingdalen er relativt store arealer forsøkt tilplantet med gran, hvilket har gitt tydelig ornitologisk respons. For nærmere beskrivelse av fuglesamfunn knyttet til bruksskog, vises til Bevanger og Vie (1981).

Blandingsskogsområdene har en relativt tradisjonell artssammensetning for landsdelen (jfr. Bevanger 1980 a), men tilsynelatende noe mindre artsutvalg. Furuskogsområdene mellom Strompdalen og Lomsdalen er artsfattige og har mange faunistiske fellestrekk med fattige røssllyngfuruskoger i Midt-Norge (jfr, f. eks. Bevanger 1981 a og 1981 b).

Ved Børjeøra, der elva renner ut i sjøen, kommer det inn et betydelig innslag av marine fuglesamfunn (jfr. Bevanger 1979 og 1981 c).

Linjeplatetakseringer

Inne i selve Lomsdalen ble det opprettet et linjeplatetakseringsfelt i en mosaikk med gran/bjørk/furu/myr (jfr. tabell 1, 2 og 3).

Sammenlignet med resultater fra takseringer i relativt like naturtyper i Eiterådalen (Bevanger 1980 a) synes det klart at tettheten (antall territorier pr. km²) er større i Lomsdalen (410 terr./km²) enn i Eiterådalen (144,5 terr./km²). Antall territorielle arter i Lomsdalen er 15, mot 14 i Eiterådalen. Derimot er totalt antall arter observert under takseringene i Eiterådalen 26, mot 18 i Lomsdalen.

Den påfallende forskjellen i tetthet må sees i sammenheng med ulike takseringsår, forskjeller i vegetasjonens sammensetning og ulike størrelser på takseringsfeltene. Likevel synes forskjellen svært stor, og trolig har de indre delene av Lomsdalen et meget godt næringstilbud for bl.a. mindre spurvefugl.

Tabell 1. Data for linjeplatetakseringsfeltet i Lomsdalsvassdraget (L-1)

Areal (km ²)	0,1
Form (m)	1000 x 100
Høyde (m o.h.)	180
Dominant eksposisjon	Flatt
UTM for nullpunktet	VN 032623

Tabell 2. Utførte linjetakseringer i Lomsdalsvassdraget

Takserings- periode	Morgentaks. (0300-0900)	Middagstaks. (0900-1600)	Kveldstaks. (1600-2200)
15.6.-20.6.	8	0	2

Tabell 3. Resultater fra linjeplatetakseringene i Lomsdalsvassdraget.

+ = arten observert

L-1. Mosaikk gran/bjørk/furu/myr			
Art	Antall territorier	Antall ter- ritorier pr. km ²	Relativ tetthet
Løvsanger	13,5	135	32,9
Bjørkefink	9,0	90	22,0
Gråsisik	3,0	30	7,3
Bøkfink	2,0	20	4,9
Rødstrupe	2,0	20	4,9
Rødvingetrost	2,0	20	4,9
Trepiplerke	1,5	15	3,7
Grønnsisik	1,0	10	2,4
Fuglekonge	1,0	10	2,4
Jernspurv	1,0	10	2,4
Svartkvit	1,0	10	2,4
Kråke	1,0	10	2,4
Sivspurv	1,0	10	2,4
Gråfluesnapper	1,0	10	2,4
Måltrost	1,0	10	2,4
Gulsanger	+		
Gluttsnipe	+		
Strandsnipe	+		
Totalt	41,0	410	99,8
Ant. terr. arter	15		
Totalt antall arter observert	18		

Linjetakseringer

Linjetakseringsresultatene fra blandingsskog (gran/bjørk) i Lomsdalen har store likhetstrekk med tilsvarende registreringer i Eiterådalen (Bevanger 1980 a). I Lomsdalen er det observert 0,39 ind. pr. min., dvs. 1 individ er observert hvert 2,5 min. Tilsvarende verdier for Eiterådalen er 0,46 og 2,2. Det er observert 8 færre arter i Lomsdalen (18) enn i Eiterådalen (26), men dette må sees i sammenheng med at det er taksert hele 882 min. i Eiterådalen mot 328 i Lomsdalen. Alle arter (unntatt rugde) med relativ tetthet over 1% i Eiterådalen er imidlertid også registrert i Lomsdalen. Den kvalitative sammensetningen av faunaen synes derfor å være relativt lik.

Punkttakseringer

Det foreligger få relevante sammenligningsdata. Hvis resultatene fra punkttakseringer i blandingsskog (gran/bjørk) i Nesåa (Bevanger 1981 b) legges til grunn, kommer Lomsdalsvassdraget relativt likt ut kvalitativt (gjennomsnittlig antall arter obs. pr. punkt er henholdsvis 4,46 og 4,96). Kvantitativt synes Nesåa å ligge foran Lomsdalen (gjennomsnittlig antall individer observert pr. punkt er henholdsvis 10,08 og 7,17).

Resultatene fra takseringene i furuskogen bekrefter inntrykket av at dette er en særdeles lavproduktiv skogstype.

Kvalitative faunaregistreringer

To forhold er spesielt viktige når fuglefaunaen innen et avgrenset og nærmere definert areal skal vurderes.

1. Undersøkelsens varighet og omfang.
2. Områdets areal.

En artsliste for et område vil være helt avhengig av disse to faktorene (jfr. Fig. 17 og 18).

Tabell 4. Linjetakseringer i Lomsdalsvassdraget. Antall registreringer og (relativ tetthet)

Art	Gran/bjørk blandingsskog	Bjørkeskog med innplantet smågran	Lavalpin	Røsslyng- furuskog	Mosaikk gran/furu/ bjørk/myr/lynghei
Sangsvane				1(3,0)	
Lirype		1(2,3)	2(6,3)	3(9,1)	
Fjellrype			7(21,9)		
Heilo			1(3,1)		
Rødstilk				2(6,1)	
Gluttsnipe				1(3,0)	
Strandsnipe		5(11,6)			
Fiskemåke					1(3,8)
Ringdue	1(0,8)				
Trepiplerke	1(0,8)	1(2,3)			1(3,8)
Heipiplerke			10(31,3)	4(12,1)	2(7,7)
Linerle				1(3,0)	
Fossefall					1(3,8)
Gjerdesmett	1(0,8)				
Jernspurv	9(6,9)	2(4,7)			2(7,7)
Rødstrupe	2(1,5)				
Blåstrupe		1(2,3)			
Rødstjert		1(2,3)			1(3,8)
Buskskvett		1(2,3)			
Steinskvett			6(18,8)	6(18,2)	
Ringtrost			1(3,1)		
Gråtrost	20(15,4)	1(2,3)			
Måltrost	4(3,1)				
Rødvingetrost	12(9,2)	3(7,0)			
Gulsanger		1(2,3)			
Munk	2(1,5)	1(2,3)			
Gransanger	1(0,8)				
Løvsanger	29(22,3)	13(30,2)	3(9,4)	2(6,1)	11(42,3)
Fuglekonge	3(2,3)				
Gråfluesnapper	2(1,5)	2(4,7)			
Svartkvit	1(0,8)			1(3,0)	
Kjøttmeis	1(0,8)				
Bjørkefink	31(23,8)	9(20,9)	1(3,1)	4(12,1)	4(15,4)
Grønnsisik	6(4,6)			8(24,2)	2(7,7)
Dompap	4(3,1)				
Sivspurv		1(2,3)	1(3,1)		1(3,8)

Tot. ant. obs.	130	43	32	33	26
Tot. ant. min. taks.	328	80	215	196	71
Tot. ant. arter obs.	18	15	9	11	10

Tabell 5. Punkttakseringsdata for Lomsdalsvassdraget

	Antall takseringer	Gjennomsnittlig antall arter observert pr. punkt	Gjennomsnittlig antall individer observert pr. punkt	Antall arter observert ved takseringene
Furuskog	10	3,90	5,80	10
Granskog	2	4,00	6,00	6
Bjørkeskog	9	4,56	8,11	15
Gran/bjørk bl.skog	53	4,96	7,17	29
Sum	74	4,74	7,07	30

Tabell 6. Arter observert under punkttakseringene i Lomsdalsvassdraget.

\bar{X} = gjennomsnittlig antall individer pr. punkt

SE = standard feil

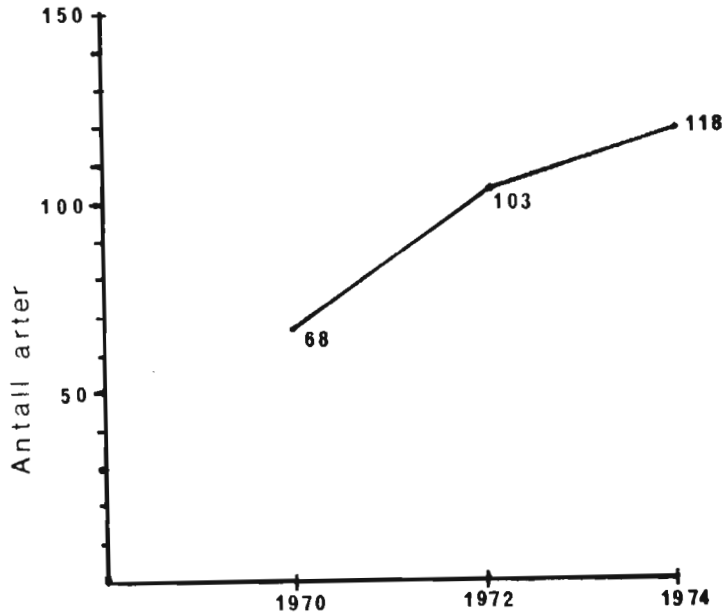
	Furuskog		Granskog	
	\bar{X}	SE	\bar{X}	SE
Løvsanger	2,50	0,37	2,00	1,00
Bjørkefink	1,10	0,18	1,50	1,50
Rødvingetrost	-	-	0,50	0,50
Trepiplerke	0,10	0,10	-	-
Gråsisik	0,60	0,16	-	-
Sivspurv	0,30	0,15	-	-
Jernspurv	0,10	0,10	0,50	0,50
Rødstjert	0,50	0,27	-	-
Bokfink	-	-	1,00	0,00
Rødstrupe	-	-	0,50	0,50
Grønnsisik	0,30	0,15	-	-
Strandsnipe	0,10	0,10	-	-
Gluttsnipe	0,20	0,13	-	-

Tabell 7. Arter observert under punkttakseringene i Lomsdalsvassdraget.

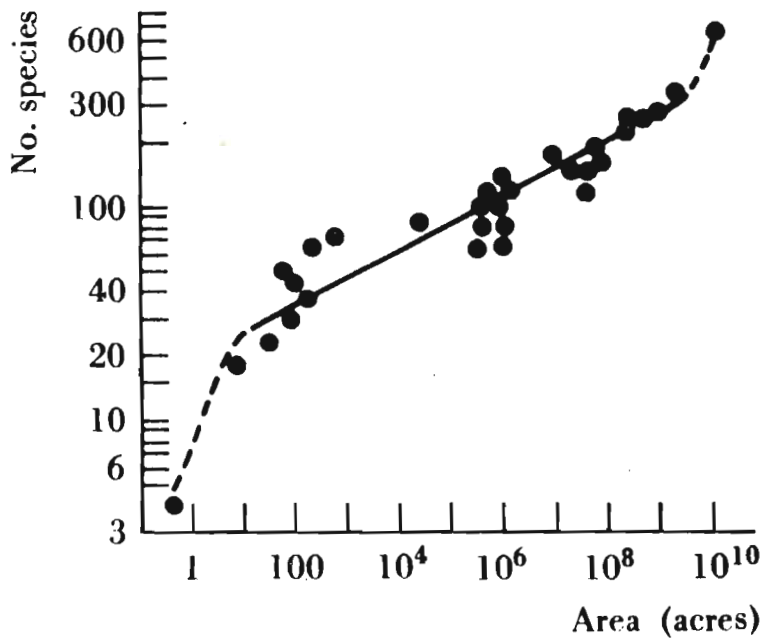
\bar{X} = gjennomsnittlig antall individer pr. punkt

SE = standard feil

	Bjørkeskog		Blandingsskog gran/bjørk	
	\bar{X}	SE	\bar{X}	SE
Løvsanger	3,56	0,18	2,23	0,15
Bjørkefink	2,00	0,24	1,30	0,12
Rødvingetrost	0,22	0,15	0,64	0,10
Måltrost	-	-	0,23	0,06
Trepiplerke	0,22	0,15	0,36	0,09
Jernspurv	0,22	0,15	0,26	0,07
Gråsisik	0,22	0,15	0,11	0,04
Kråke	-	-	0,09	0,04
Sivspurv	0,22	0,15	0,02	0,02
Rødstjert	-	-	0,04	0,03
Granmeis	-	-	0,04	0,03
Svartkvit	0,11	0,11	0,06	0,03
Gråfluesnapper	0,22	0,15	0,04	0,03
Bokfink	-	-	0,13	0,05
Gulsanger	0,33	0,17	-	-
Munk	-	-	0,02	0,02
Rødstrupe	-	-	0,19	0,07
Svarttrost	-	-	0,04	0,03
Gjerdesmett	-	-	0,08	0,04
Grønnsisik	0,33	0,17	0,38	0,08
Hagesanger	-	-	0,02	0,02
Dompap	-	-	0,09	0,05
Kjøttmeis	-	-	0,02	0,02
Fiskemåke	-	-	0,04	0,03
Strandsnipe	0,11	0,11	0,04	0,03
Gransanger	-	-	0,17	0,06
Fuglekonge	-	-	0,19	0,05
Gluttsnipe	0,11	0,11	0,04	0,03
Gjøk	0,11	0,11	0,08	0,04
Gråtrost	0,11	0,11	0,23	0,07

Figur 17. Antall fuglearter observert etter første feltsesong (1970) i Sjødalen, var 68 (Bevanger og Bjørgum 1970). Etter feltsesongen 1972 var tallet steget til 103 (Bevanger og Fagerhaug 1972) og i 1974 var artsantallet blitt 118 (Bevanger 1976).

Figur 18. Arts-arealkurve for nord-amerikanske fugler. Områdene punktene omfatter, varierer i utstrekning fra et 0,5 acre stort felt i Pennsylvania med 3 arter, til hele USA og Kanada (4,6 milliarder acre) med 625 arter (etter Preston 1969).

1. Undersøkelsens varighet og omfang

De fleste fugleregistreringene foretas i hekkesesongen. Gjennom de vanlige takseringsmetodene vil en oftest få et fyldig bilde av hekkepopulasjonen. Imidlertid vil endel arter oversees - særlig gjelder det fugler som starter hekkesesongen tidlig, f. eks. spetter og ugler. Hvis undersøkelsesperioden utvides til å omfatte vår og høst, vil en rekke arter som passerer området under trekket bli observert. Antall observerte arter for et område vil således kunne økes betraktelig. Vintertakseringer vil også kunne avsløre nye arter innen området. Arter som f. eks. dompap foretar lange næringsstreif vinters tid og vil derfor kunne observeres i områder den ellers ikke opptrer (Bevanger 1976). Flere undersøkelser indikerer at individtettheten i smånagerpopulasjonene påvirker fuglefaunaen. Mest åpenbar er denne effekten for rovfugler og ugler. Følgelig vil variasjonsmønsteret i fuglefaunaen i stor utstrekning følge 3-4 års rytmikken hos smånagerpopulasjonene. Dette betyr i praksis at dersom feltarbeidet blir utført når smånagerbestanden befinner seg på et lavmål, vil en få et annet bilde av fuglefaunaen enn om registreringene var utført ved en "smånagertopp".

Et tredje moment er de såkalte "invasjonsartene". Typiske eksempler på slike er korsnebb og flaggspett. Slike arter foretar lange næringsstreif. Korsnebbens opptreden følger i stor grad bartrærnes frøsetting. Hvorvidt slike arter blir registrert i et område avhenger med andre ord i stor grad av om feltarbeidet blir utført på riktig tidspunkt sett i forhold til artenes vandringer.

Spettefugler og ugler er to artsgrupper som i stor grad blir oversett gjennom de takseringsmetoder som blir benyttet ved vanlige registreringsoppdrag. Av ressurs hensyn blir registreringene stort sett bare konsentrert til hekkesesongen for spurvefugl (mai/juni). Blant de viktigste fuglegrupper som har tidlig hekking og således eksponerer seg best for registrering i mars, april og mai, kan nevnes andefugler, haukefugler, falkefugler, hønsefugler, ugler og spettefugler. Når det i en artsliste ikke er oppført arter tilhørende disse fuglegruppene er det viktig å kontrollere når registreringene er foretatt. Ofte betyr fravær av disse artene på lista ikke at de mangler i området, men at de har unngått observatørens oppmerksomhet. Spesielt gjelder dette ugler og falkefugler.

2. Områdets areal

Ofte blir et undersøkelsesområde avgrenset på grunnlag av et vassdrags nedbørfelt. Ut fra en økologisk betraktningssmåte er dette naturlig i og med at nedbørfeltet representerer et selvstendig økosystem. Det er imidlertid innlysende at arealet av et nedslagsfelt vil være avgjørende for fuglefaunaen. Som eksempel kan nevnes at Istra har et nedslagsfelt på 70 km^2 , i motsetning til Drivas 2493 km^2 . Det rommes med andre ord vel 35 vassdrag av Istras størrelse i Drivas nedslagsfelt. I Istra er det observert 86 arter mens det i Driva er registrert 203 arter. Årsaken ligger naturlig nok i at en innen et stort areal som oftest vil ha langt større topografisk variasjon og mangfold med hensyn til naturtyper og miljøbetingelser. Det er med andre ord større sannsynlighet for at flere arter finner sin nisje innen et stort enn et lite areal.

Antall arter observert i et vassdrag er derfor en betenkelig parameter å benytte som kriterium eller mål på f. eks. ornitologiske verdier i et område.

Når det er registrert 78 arter i Lomsdalen (Tabell 8) (237 km^2), 135 i Sørlivassdraget (1200 km^2) (Bevanger og Vie 1981), 84 i Nesåa (230 km^2) (Bevanger 1981 b) og 123 i Oгна (571 km^2) (Bevanger 1981 a), er dette tall som vanskelig kan sammenlignes på grunn av forskjeller i arealmessig utstrekning, tidligere undersøkelser osv. Ekstreme lave/høye verdier for artsantall i et område kan naturlig nok være med å si noe om områdets biologiske produksjon og biotoputvalg.

Selv om Lomsdalsvassdraget spenner fra fjell til fjord og følgelig får inn en rekke sjøfuglarter som de forannevnte vassdragene ikke har, synes ikke forskjellen i artsantall å være påfallende. Tatt i betraktning at en så liten del av nedbørfeltet er å betrakte som produktivt, synes artsdiversiteten i vassdraget å være minst like stor som i f. eks. Nesåa. I denne sammenheng er det også grunn til å merke seg at registreringene i Eiterådalen (Bevanger 1980 a) påviste 55 arter. Undersøkelsesområdet her var imidlertid noe mindre enn i Lomsdalen. Som helhet betraktet byr artsutvalget i vassdraget på få overraskelser. Nevnes bør imidlertid observasjonen av sangsvane inne i Lomsdalen (jfr. s. 37).

Artsliste

I artslisten er det tatt med en del arter som ble observert i de indre deler av Storbørja, dvs. i et område som strengt tatt ikke hører med til undersøkelsesområdet.

Tabell 8. Liste over arter observert i Lomsdalsvassdraget

A = ingen indikasjoner på hekking

B = mulig hekkende

C = sannsynlig hekkende

D = konstatert hekkende

	Hoveddalen (inkl. Henriksdalen)	Breivass- området	Tetting- dalen	Hele vassdraget
Smålom	C	D	-	D
Storskarv	A	-	-	A
Sangsvane	B	-	-	B
Stokkand	B	-	-	B
Krikkand	D	-	-	D
Ærfugl	B	-	-	B
Kvinand	B	-	-	B
Siland	B	-	-	B
Laksand	B	-	-	B
Havørn	D	-	-	D
Fjellvåk	-	-	B	B
Kongeørn	B	B	-	B
Storfalk ubest.	B	-	-	B
Tårnfalk	-	B	-	B
Dvergfalk	B	-	-	B
Lirype	D	D	C	D
Fjellrype	D	B	B	D
Orrfugl	-	-	B	B
Tjeld	C	-	-	C
Heilo	-	C	B	C
Rødstilk	C	C	B	C
Gluttsnipe	C	-	-	C
Strandsnipe	D	D	D	D
Småspove	D	-	-	D
Rugde	D	-	-	D
Enkeltbekkasin	C	-	B	C
Tyvjo	A	-	-	A
Sildemåke	A	-	-	A
Gråmåke	A	-	-	A
Svartbak	A	-	-	A
Fiskemåke	C	D	C	D
Makrellterne	A	-	-	A
Rødnebbterne	A	-	-	A
Alke	A	-	-	A

Tabell 8 forts.

Art	Hoveddalen (inkl. Henriksdalen)	Breivass- området	Tetting- dalen	Hele vassdraget
Teist	D	-	-	D
Ringdue	B	-	-	B
Gjøk	B	B	B	B
Tårnsvale	A	-	-	A
Tretåspett	D	-	-	D
Trepipplerke	D	B	B	D
Heipipplerke	B	B	B	B
Såerle	B	-	-	B
Linerle	B	-	-	B
Star	D	-	-	D
Kråke	D	-	-	D
Ravn	B	B	-	B
Fossefall	B	-	B	B
Gjerdsmett	B	-	B	B
Jernspurv	D	B	B	D
Gulsanger	C	-	B	C
Hagesanger	B	-	-	B
Munk	B	-	B	B
Løvsanger	D	B	B	D
Gransanger	B	-	B	B
Fuglekonge	C	-	B	C
Svartkvit	D	-	B	D
Gråfluesnapper	D	-	B	D
Buskskvett	D	-	B	D
Steinskvett	D	B	B	D
Rødstjert	D	B	B	D
Rødstrupe	C	-	B	C
Blåstrupe	B	-	B	B
Gråtrost	D	B	D	D
Ringtrost	C	B	D	D
Svarttrost	B	-	B	B
Rødvingetrost	D	B	D	D
Måltrost	D	B	B	D
Granmeis	B	-	-	B
Kjøttmeis	B	-	B	B
Bokfink	C	-	B	C
Bjørkefink	C	B	D	D
Grønnsisik	B	B	B	B
Bergirisk	B	-	-	B
Gråsisik	B	B	B	B
Grankorsnebb	B	-	-	B
Dampap	C	-	B	C
Sivspurv	C	-	B	C
Snøspurv	C	C	-	C
Sum antall arter	74	25	39	78

Artskommentarer

Smålom (*Gavia stellata*). 1 ind. på reir ved et lite tjern på østsida av nedre Breivatn 21.6. 1981. Også kontrollert 6.7. (J. V. Arnekleiv pers. medd.). 2 ind. i et lite tjern innerst i Lomsdalen (VN 043634), antagelig hekkende (J. V. Arnekleiv pers. medd.) 7.7. 1981. 1 ind. i Storbørja 17.6. 1981.

Storskarv (*Phalacrocorax carbo*). 1 ind. sett i flukt over Storbørja 12.6. 1981.

Sangsvane (*Cygnus cygnus*). 2 ind. observert i et lite vatn i Lomsdalen 18.6. 1981. Den ene var helt utfarget, mens den andre ennå hadde litt brunt i fjærdrakten. Etter å ha blitt skremt opp, forsvant de nord for Kjemfjellet.

Stokkand (*Anas platyrhynchos*). Fjær av denne arten ble funnet 19.6. 1981 i Lomsdalen.

Krikkand (*Anas crecca*). 1 ♀ med 6 dununger i ei lita tjønn like ved Lomselva (VN 026623) 4.7. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.). Dessuten ble arten sett flere ganger på strekningen Lomtjønnene-Lomsdalen.

Ærfugl (*Somateria mollissima*). 1 par holdt til ved Børjeøra under hele undersøkelsesperioden.

Kvinand (*Bucephala clangula*). 1 ♀ sett i Lomsdalen 13.6. 1981.

Siland (*Mergus serrator*). 1 ♂ observert i Storbørja 17.6. 1981.

Laksand (*Mergus merganser*). 5 ♂♂ og 2 ♀♀ observert i utløpet av Lomselva 17.6. 1981. 2 ind. observert mellom Strompdalen og Lomsdalen 21.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.).

Havørn (*Haliaeetus albicilla*). 1 par hekket i ei bjørk i bergveggen på sørsida av fjorden like ved Børjeøra i 1980. I 1981 hekket ørneparet lenger ute i fjorden (K. Klausmark pers. medd.).

Fjellvåk (*Buteo lagopus*). 1 ind. observert i Tettingdalen 12.6. 1981.

Kongeørn (*Aquila chrysaetos*). Fjærfunn ved et vatn litt øst for nedre Grunnvatnet 26.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.) og innerst i Lomsdalen 19.6. 1981. 1 ad. sirklet over lia sydøst for nedre Breivatn 27.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.).

Storfalk ubest. (*Falco* sp.). Flere ribb av ryper som etter alt å dømme var tatt av storfalk ble funnet i området fra Lomsdalen til

nedre Grunnvatnet. Dessuten ble et ribb av en ung gråmåke funnet øst for Elgviddevatnet 27.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.).

Tårnfalk (*Falco tinnunculus*). 1 ind. sett ved Breivatna 20.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.).

Dvergfalk (*Falco columbarius*). 1 ind. jaget en kråke i Lomsdalen 25.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.).

Lirype (*Lagopus lagopus*). Reirfunn: 1 med 6 egg i Lomsdalen 18.6. 1981, 1 med 8 egg i Strompdalen 21.6. 1981, 2 med 11 og 9 egg (samt flere kull med små kyllinger) i Henriksdalen 1.7. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.). Flere kull/reir i området ved Breivatna 5.-6.7. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.).

Fjellrype (*Lagopus mutus*). 1 reir med 9 egg funnet øverst i Henriksdalen 1.7. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.).

Orrfugl (*Tetrao tetrix*). 1 ♂ observert i Tettingdalen 12.6. 1981.

Tjeld (*Haematopus ostralegus*). 1 par sett flere ganger ved Børjeøra i juni 1981.

Heilo (*Pluvialis apricaria*). Flere par ble observert i området rundt Lappskarvatnet og øvre Breivatn. Også observert i Tettingdalen.

Rødstilk (*Tringa totanus*). Vanlig ved Lomtjønnene, i Lomsdalen og ved nedre Breivatn. Dessuten ble 2 ind. (1 par?) observert i utløpet av Lomselva 17.6. 1981 og 1 ind. i Tettingdalen 12.6. 1981.

Gluttsnipe (*Tringa nebularia*). Flere par observert i Lomsdalen.

Strandsnipe (*Actitis hypoleucos*). Vanlig ved rennende og stillestående vatn i hele vassdraget. Reirfunn: 1 reir med 4 egg mellom nedre og øvre Breivatn 28.6. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.), 1 reir med 4 egg i Tettingdalen 11.6. 1981. Ellers ble 3 kråkespiste egg av strandsnipe funnet i Lomsdalen 18.6. 1981 og 1 engstelig par ble observert ved Børjeøra 24.-25.6. 1981.

Småspove (*Numenius phaeopus*). 2 ind. observert på Børjeøra 10.6. 1981. 2 kråkespiste (?) egg funnet på ei myr i Lomsdalen 15.6. 1981.

Rugde (*Scolopax rusticola*). 1 ind. spilte skadet i Strompdalen 29.6. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.).

Enkeltbekkasin (*Gallinago gallinago*). Hekker sannsynligvis i Lomsdalen (sett og hørt flere ganger i 1981). 1 ind. sett i Tettingdalen 12.6. 1981.

Tyvjo (*Stercorarius parasiticus*). 1 ind. ute på Storbørja 24.6. 1981.

Sildemåke (*Larus fuscus*). Tallrikestemåkeart ved Storbørja. I alt 16 ind. opptalt 17.6. 1981.

Gråmåke (*Larus argentatus*). Observert av og til ved Storbørja, mest unge individer.

Svartbak (*Larus marinus*). Minst 2 utfargede ind. sett flere ganger ved Storbørja. Ingen indikasjoner på hekking.

Fiskemåke (*Larus canus*). Hekkefunn ved Nedre Breivatn 21.6. 1981. Også sett ved Tettingvatnet og i Lomsdalen under forhold som indikerer hekking. 9 ind. opptalt ved Storbørja 17.6. 1981.

Makrellterne /rødnebbterne (*Sterna hirundo/paradisaea*). Flere ind. av begge arter sett på næringssøk ute i Storbørja.

Alke (*Alca torda*). 2 ind. Storbørja 17.6. 1981.

Teist (*Cepphus grylle*). Hekker i bergveggen på nordsida av Storbørja (K. Klausmark pers. medd.).

Ringdue (*Columba palumbus*). 2 ind. observert i Strompdalen 12.6. 1981.

Tårnseiler (*Apus apus*). 1 ind. ved nedre Grunnvatnet 3.7. 1981 (J. V. Arnekleiv pers. medd.). Min. 10 ind. sett samtidig i Strompdalen 19.8. 1980 (O. Frengen pers. medd.).

Tretåspett (*Picoides tridactylus*). 1 reir med store unger funnet ved stien mellom Børjeøra og Seterdalen 16.6. 1981.

Såerle (*Motacilla flava thunbergi*). 1 ind. observert ved Børjeøra 21.5. 1981.

Kråke (*Corvus corone*). Hekkefunn ved Børjeøra og i Lomsdalen i 1981.

Bergirisk (*Carduelis flavirostris*). 2 ind. sett ved Børjeøra 24.6. 1981.

Grankorsnebb (*Loxia curvirostra*). 15 ind. observert mellom Børjeøra og Seterdalen 13.6. 1981. 4 ind. observert i Strompdalen 22.6. 1981.

Korsnebb ubest. (*Loxia* sp.). Ca. 10 ind. 14.6. 1981 ved skoggrensa mot Middagsfjellet inne i Lomsdalen.

Nøkkelbiotoper

Enkelte områder har større betydning eller verdi enn andre sett fra fuglenes "synspunkt". Det kan være lokaliteter med særlig stort artsmangfold og/eller områder som funksjonelt er viktig for enkeltarter eller artsgrupper i et eller flere avsnitt av artenes livs- syklus. Slike områder, dvs. ornitologiske nøkkelbiotoper, har med andre ord spesielle ornitologiske kvaliteter eller "forekomster" som er av vesentlig betydning for å opprettholde den avifaunistiske diversiteten eller hindre en avisososiologisk forringelse - det være seg lokalt eller internasjonalt.

Nøkkelbiotopene vil ofte ikke kunne plasseres i et avisosio- logisk klassifiseringssystem på grunn av sin kompleksitet. Dette gjelder f. eks. heterogene våtmarkssystemer som i praksis ofte er en mosaikk der elementer fra en rekke nærmere definerte samfunnstyper inngår. Slike lokaliteter har ofte så unik karakter at en sammen- ligning og/eller prioritering er umulig eller meningsløs.

Edelløvskogsområder og kulturmarkmosaikker kan tjene som andre eksempler på nøkkelbiotoper. Likeledes spillplasser og hekke- lokaliteter - f. eks. gammel løvskog med særlig gunstige betingelser for hulerugere - eller fjellskrenter for klippehekkende rovfugl. Rasteplasser for trekkfugl, særlig næringsrike furasjeringsområder, overnattingsplasser og myteområder, er andre typer funksjonsområder som kan være aktuelle å kategorisere som nøkkelbiotoper (jfr. også Bevanger 1980 b).

Det behøver imidlertid ikke være lokaliteter med spesielle funksjoner som utelukkende kategoriseres som nøkkelbiotoper. Et om- råde som utmerker seg ved klare avisososiologiske utforminger er også av stor faglig interesse og verdi. Spesielt gjelder dette samfunn på lavere nivå (jfr. Bevanger 1977).

I Lomsdalen ble det ikke funnet enkeltområder som utmerker seg spesielt i ornitologisk sammenheng. Imidlertid er det grunn til å understreke at deler av blandingsskogsliene i tilknytning til Børjeøra representerer verdifulle hekkelokaliteter for bl.a. hulerugere (gammel, urørt skog). Likeledes er fjordbotnen og utoset av elva næringsrike områder hvor flere sjøfugl/vannfuglarter furasjerer. Endelig er det grunn til å påpeke den indre del av Lomsdalen med en mosaikk av våtmark og gammel skog, som med sin oasepregede plassering, utforming og produksjon bidrar vesentlig til vassdragets ornitologiske mangfold.

FANGST AV SMÅGNAGERE OG OBSERVASJONER AV ANDRE VIRVELDYR

Det ble satt ut 2 klappfellerekker (jfr. Tabell 9) med 100 feller. Rekkene ble plassert i blandingsskog nær Børjeøra. For nærmere metodisk beskrivelse vises til Fagerhaug og Bevanger (1975) og Bevanger (1981 c).

Fangstresultater (Tabell 9) viser at smågnagerbestanden lokalt var relativt stor med indeks oppe i 16,3 (mus fanget pr. 100 felledøgn). Klatremus (*Clethrionomys glareolus*) var dominerende art i fangstene.

Det ble imidlertid gjort få observasjoner av "spesifikt" smågnagerpredaterende arter i området. Nevnes kan jaktende fjellvåk nær hogstflatene i Tettingdalen og tårnfalk i Breivassområdet.

Av andre observasjoner kan nevnes ferske jervspor nær toppen av Middagsfjellet 14.6. 1981. Elgbestanden i området er meget stor og tamrein ble sett i Tettingdalen.

Tabell 9. Smågnagere fanget i blandingsskog i Lomsdalsvassdraget 1981

Fangst- periode	Antall felledøgn	Klatre- mus	Arter Mark- mus	Gråside- mus	Indeks Ant. ind. pr. 100 felledøgn
10.-11.6.	82	17	1	1	
11.-12.6.	90	6	3	0	16,3
23.-24.6.	88	6	6	0	13,6

SAMMENDRAG OG KONKLUSJON

Lomsdalsvassdraget er midlertidig vernet mot kraftutbygging fram til 1985. Etter oppdrag fra Miljøverndepartementet er det foretatt en undersøkelse for å klarlegge generelle og eventuelle verneverdige avifaunistiske forhold i vassdraget. Den ornitologiske undersøkelsen har med andre ord hatt som overordnet mål å gi en faglig helhetsvurdering av vassdraget. Resultatene skal være en del av Stortingets vurderingsgrunnlag når den endelige behandlingen av 10-årsvassdragene finner sted etter verneperiodens utløp i 1985.

Nedbørfeltet (237 km²) ligger i Brønnøy og Grane kommuner i Nordland fylke. Lengst i nordøst tangeres Vevelstad kommune (1 km²) og i vest tilhører 1 km² Vefsn kommune.

Lomselva munner ut i Storbørja, den fjordarmen i Velfjorden som strekker seg lengst mot øst. Vassdragets totale lengde er ca. 20 km og høyeste punkt i nedbørfeltet er Langskarnasen (1243 m o.h.).

Landskapet preges av tallrike smådaler, elvegjel og kløfter som ofte skjærer seg dypt ned i terrenget. Markerte fjellformasjoner med topper over 1200 m og manglende kulturinngrep, gir vassdraget et særdeles vilt og uberørt preg.

Størstedelen av nedbørfeltet kommer inn under Bindalsmassivet, et av de største "granitt"-massiver i den kaledonske fjellkjeden. Men både i vest og sørøst opptrer metamorfe kambro-siluriske sedimentbergarter. Det finnes lite morenemateriale og for det meste er fjellet nakent og blankskurt. I samløpene og utløpene har elvene lagt opp tildels betydelige mengder materiale.

Klimaet er suboseanisk med høy årsnedbør.

Det finnes ikke lenger fast bosetting langs vassdraget, men ved de fraflyttede gårdsbrukene finnes delvis igjenvokst kulturmark. Stedvis finnes spor etter hogst og i Tettingdalen er tildels store arealer bjørkeskog fjernet og tilplantet med gran. Tettingelva er regulert og føres delvis til et kraftverk ved Langfjorden.

Bare 5 % av nedbørfeltets areal (utenom Tettingdalen, dvs. 210 km²) er bevokst med skog (3% lauvskog og 2% barskog), under 1% er myr (under skoggrensa), 7% er vatn og hele 88% er fjell. Vassdraget er med andre ord utpreget alpint og må betraktes som lite produktivt i biologisk sammenheng. Naturgeografisk kommer skogsområdene inn under Møre og Trøndelags kystregion, Fosen - Brønnøytypen, mens alpinområdene tilhører

Børgefjell og lågfjellsområder i vestre Lappland.

Fuglesamfunn knyttet til alpinområder dominerer naturlig nok vassdraget. Det er her snakk om artsfattige piplerkesamfunn med fjellrype, heipiplerke, steinskvett og snøspurv som de vanligste arter. De subalpine områdene er klart de mest interessante i ornitologisk sammenheng. Artssammensetningen i skogssamfunnene synes å være "normal" for landsdelen.

Resultater fra linjeflatetakseringer inne i Lomsdalen viser en påfallende høy individtetthet hvilket må sees i sammenheng med mangfold i naturelementer og den isolerte beliggenheten.

Linjetakseringene har store likhetstrekk med resultatene fra tilgrensende vassdrag (Eiterådalen). Særlig er artssammensetningen lite avvikende.

Punkttakseringene viser små avvik kvalitativt i forhold til tilsvarende naturtyper i f. eks. Nesåa.

Det er ikke funnet enkeltområder som gis betegnelsen ornitologisk nøkkelbiotop. Imidlertid er det grunn til å understreke at deler av blandingskogsliene nær Børjeøra, representerer verdifulle hekkelokaliteter for bl.a. hulerugere (gammel urørt skog). Fjordbotnen og utoset av elva er næringsrike områder hvor flere sjøfugl/vannfuglarter furasjerer. Det er også grunn til å påpeke den indre del av Lomsdalen, med mosaikk av våtmark og gammel skog. Med sin "oasepregede" plassering, utforming og produksjon, bidrar området vesentlig til vassdragets ornitologiske mangfold.

Artslista er primært satt opp på bakgrunn av feltarbeidet i juni 1981. Det er registrert i alt 78 arter i vassdraget hvorav så godt som alle er å betrakte som mulig, sannsynlig eller påvist hekkende. Som helhet betraktet byr artsutvalget i vassdraget på få overraskelser. Enkelte uventede arter ble imidlertid observert (f. eks. sangsvane inne i Lomsdalen). Artsutvalg/-antall i Lomsdalsvassdraget er forbausende høyt tatt i betraktning de relativt små produksjonsarealene i nedbørfeltet. Isolert sett har Lomsdalsvassdraget mange ornitologiske kvaliteter. En regional vurdering er ikke mulig på grunn av manglende sammenligningsgrunnlag.

LITTERATUR

- Arnekleiv, J. V. 1981. Ferskvannsbiologiske og hydrografiske undersøkelser i Lomsdalsvassdraget 1980-81. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-20.* 69 s.
- Bevanger, K. 1976. Kvantitative og kvalitative registreringer av fuglefaunaen i Øvre Sjødalen, Vågå og Øystre Slidre kommuner, 1970-1974. Avifaunistisk kartleggingsarbeid som hjelpemiddel i arealplanlegging ved vurdering av områders verneverdi. Hovedfagsoppgave i spesiell zoologi, Universitetet i Trondheim. 164 s. Upubl.
- 1977. Proposal for a new classification of Norwegian bird communities. *Biological Conservation* 11: 67-78.
 - 1978. Fuglefaunaen i Kobbelvområdet, Sørfold og Hamarøy kommuner. Kvantitative og kvalitative registreringer sommeren 1977. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1978-6.* 62 s.
 - 1979. Fuglefauna og ornitologiske verneverdier i Hellemo-området, Tysfjord kommune, Nordland. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1978-8.* 122 s.
 - 1980 a. Fuglefaunaen i Eiteråga, Grane og Vefsn kommuner, Nordland. Kvantitative og kvalitative undersøkelser sommeren 1978. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1980-3.* 30 s.
 - 1980 b. Ornitologiens betydning i naturvitenskapelig helhetsvurdering. I: Gjessing, J. (red.): Naturvitenskapelig helhetsvurdering. Foredrag og diskusjon ved konferanse 17.-19. mars 1980. *Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer, Universitetet i Oslo. Rapport nr. 20.*
 - 1981 a. Fuglefaunaen i Ognas nedbørfelt, Nord-Trøndelag. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-17.* 58 s.
 - 1981 b. Fuglefaunaen i Nesåas nedbørfelt, Nord-Trøndelag. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-15.* 51 s.
 - 1981 c. Fuglefaunaen i Gaulas nedbørfelt, Sør-Trøndelag og Hedmark. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-1.* 156 s.

- Bevanger, K. og E. Bjørgum. 1980. Zoologiske undersøkelser. *IBP i Norge. Årsrapport 1970*: 144-149.
- Bevanger, K. og A. Fagerhaug. 1972. Terrestriske vertebratinventeringer i Sjudalen 1972. *IBP i Norge. Årsrapport 1972*: 308-334.
- Bevanger, K. og G. Vie. 1981. Fuglefaunaen i Sørlivassdraget, Lierne og Snåsa kommuner, Nord-Trøndelag. *K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapport Zool. Ser. 1981-6*. 63 s.
- Fagerhaug, A. og K. Bevanger. 1975. Studies on the populations of small rodents in Sjudalen, Jotunheimen Mountains, Norway, during the period 1970-1973. I: Vik, R. (red.): *Methods and results Section CT, Small rodents. Annual report 1974, appendix II*.
- Faugli, P. E. 1975. *Rapport fra geomorfologisk befaring i Lomsdalsvassdragets nedbørfelt*. Kontaktutvalget for vassdragsreguleringer, Universitetet i Oslo. 29 s.
- Flakstad, N. og J. L. Sollid. 1981. Lomsdalsvassdraget (nr. 146), kvartærgeologi og geomorfologi. Universitetet i Oslo. Stens. rapp. 18 s., kart.
- Grønlie, O. T. 1940. On the traces of the ice age in Nordland, Troms, and the South-Western part of Finnmark in Norway. *N.G.T.* 20: 1-70.
- Hindrum, R. 1981. Øvre Barduvassdraget. Kvantitative og kvalitative undersøkelser av fugle- og pattedyrfaunaen i Øvre Barduvassdraget, Troms, fra 1977-1979. *Tromsø, Naturvitenskap nr. 13*. Tromsø. 69 s.
- Kollung, S. 1967. Geologiske undersøkelser i sørlige Helgeland og nordlige Namdal. *NGU 254*. 95 s.
- Naturgeografisk regioninndeling av Norden. *NU B 1977:34*.
- Nettelblatt, M. In manus. Flora og vegetasjon i Lomsdalsvassdraget. Botaniske undersøkelser i 10-års verna vassdrag, delrapp. 8.
- Myrland, R. 1972. Velfjord. Beskrivelse til det berggrunnsgeologiske gradteigskart. I 18-1:100 000. *NGU 274*. 30 s.
- Preston, F. W. 1969. Time and space and the variation of species. *Ecology* 41: 611-627.
- Rekstad, J. 1917. Vega. Beskrivelse til det geologiske generalkart. *NGU 80*.

Svensson, H. 1959. Glaciation och morfologi. En glacialgeografisk studie i ett tvärsnitt genom skanderna mellan Södra Helgelandskusten och Kultsjødalen. *Lunds Univ. Geogr. Inst. Medd. Avh. 36.* 283 s.

Sveli, A. 1980. *Det gjemte landet.* Gyldendal. 123 s.

ISBN 82-7126-277-7

ISSN 0332-8538